

ՆՈՐ-ԴԱՐ

№ 78 ՏՄՍՆԵՒԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏՈՐԻ Երեքշաբթի 21 Մայիսի

1902

Երեքշաբթի 21 Մայիսի ՏՄՍՆԵՒԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏՈՐԻ № 78

Տարեկան 10 ռ., վեց ամիսը՝ 6 ռուբլի, երեք ամիսը՝ 3 ռ. 50 Կ., ամիսը՝ 1 ռ., հատուկ 5 Կ.:
Բաժանորդ են գրում Թիֆլիսում միմյան խմբագրությանը:

Խմբագրության հասցեն՝ Тифлисъ, Редакция „Норъ-Даръ“
կամ Tiflis, Rédaction „Nor-Dar“.

Խմբագրությունը բաց է ամեն օր (բացի տոհմ օրերից) ժամը 9-ից 2-ը: Ծայտարարությունները ընդունում են ամեն լեզուներով: Ծայտարարությունները բաժին 2 Կ., բեկամները համար կրկնապատիկ:

ՔՈՂԱՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Առաջնությունը. — Կուլտուրայի ցուցահանդես:
Քաղաքագոյն հրաման:
Քրոնիկոս. — Լուրեր:
Մեղ գրում են. — Բացույց: Սրբա-
րից: Գանձակից:
Գաւառի ձայնը:
Թող թաղեցու թիւնն եր. — Նա
մակ Գաւառացու Մարգար:
Քաղաքական. — Թիֆլիս: Անգ-
լիա: Խաղաղ:
Հրաբուխ Անտիկան կղզիներում:
Հեռագրական լուրեր:
Բանասիրական. — Հայոց եկե-
ղեցական ժողովի իրաւասութեան խնդ-
րերը:
Տեղեկատու:
Յայտարարություններ:

Թիֆլիս, 20 մայիսի 1902 թ.

ԿՈՒՆՏՈՒՐԱՅԻ ՑՈՒՑԱՆԵՐԻՆ

Ցուցահանդեսները մեծ զարկ
են տալիս մի երկրի բարգաւաճ-
ման գործին: Նայած թէ մարդ-
կային գործողութեան և արդիւնա-
գործութեան ինչ ճիւղին է վե-
րաբերում ցուցահանդեսը, մենք
կարողանում ենք և միջոց ու-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՅՈՑ ԵՎ ԵՐԵՎԱՆԻ ԺՈՒՆԻՐԸ ՍՈՒՐԵՆԻ ԽՆԴԻՐԸ (Նամակ խմբագրութեան)

(Գ. Ե. Դ.)

Հատ պետական օրէնքի (XI հատոր,
I մաս, հրատարակութիւն 1896 թ.)
հայ եկեղեցու ժամանակագրութեան և հո-
գեւոր գործերի կատարման (отправление)
վերաբերելու իրաւունքը վերապահում է
հայ հոգեւորականներին և այդ լինում է
համաձայն հայ եկեղեցու օրէնքներին և
պաշտօնական աստիճանագրութեան
(законъ и чиноположение) իւր. 1111).
Ամենայն հայոց վեհափառ Կաթողիկո-
սին իւրաքանչեւ են այդ եկեղեցու վե-
րաբերելու գերագոյն վարչութեան և
բարձրագոյն հսկողութեան իրաւունքնե-
րը (յօդ. 1117) Ամենայն հայոց վեհա-
փառ Կաթողիկոսը, ուղեցոյց առնելով
հայ եկեղեցու հնուց գոյութիւն ունեցող
օրէնքները և լսելով նախօրոք ս. Էջ-
միածնի սխեմայի կարծիքը, վերջականա-
պէս որոշում է դառնական, ժամանա-
ցութեան և այլ նման տեսակ հարցերին
ամեն ինչ վերաբերելով (յօդ. 1132):
Ամենայն հայոց վեհափառ Կաթողիկոսն
է, միաժամանակ, նախագահ ս. Էջմիած-
նի սինոդի (յօդ. 1139). վերջինս իւ-
րաքանչեւ է բոլոր հայ եկեղեցիներին գոյ-
քի (имущество) պէս պէս կառավարու-
թեան ընդհանուր հսկողութիւնը (յօդ.
1222). Թեմական առաջնորդները իւր-
կատար հսկող-վեհափառ (общий над-
зоръ — общее начальство) են իրենց
թեմերի եկեղեցիներին գոյքի պէս պէս
կառավարութեան (յօդ. 1170, 1222) և
պատասխանատու են քաղաքական բարձ-
րագոյն և իրենց հոգեւոր իշխանութեան
(յօդ. 1117, 1170, 1222) առաջ նր.

նինք ծանօթանալու արդիւնաբե-
րութեան նախկին գրութեան,
սկզբնաւորութեան և ներկա-
յում հասած կատարելութեան
աստիճանի հետ:

Եւսպէս, մի երկրի գլխաւոր-
ծութեան ցուցահանդեսում մենք
ծանօթանում ենք, թէ ինչ գրու-
թեան մէջ է եղել գլխաւորութիւնն
այդ երկրում և ինչ միջոցով
զարգացել, հասել է այսօրուայ
որոշ կատարելութեան աստի-
ճանին:

Ի հարկէ մի օր և է արդիւն-
աւորութեան ճիւղի սկզբնաւոր-
ութեան, այսպէս ասած՝ նրա
պատմութեան և նրա մշակու-
նական կերպերի հետ ծանօթանալով,
կարող են և միջոց ունենալ այդ
արդիւնաբերութիւնն աւելի
բարձր կատարելութեան հասց-
նելու:

Միևնոյն ժամանակ այդ ցու-
ցահանդեսներից կարելի է իմա-
նալ և բնակիչների բարեկեցու-
թեան, այլև լուսաւորութեան
չափը:

Երկրագործական, գործարա-
նական, արհեստների, այլ և այլ

արդիւնաբերութեան ճիւղերի վե-
րաբերելու ցուցահանդեսներից
կարելի է իմանալ այդ որոշ երկ-
րի երկրագործութեան, գործա-
րանքների, արհեստների ոչ միայն
գրութիւնը, այլ և այն, թէ
առաջադիմում այդ երկրի թէ
ընկնում:

Ինչ տեսլ է, որ մի երկրի տըն-
տեսական անկումն առաջ է բե-
րում և ժողովրդի բարոյական
անկում:

Ցուցահանդեսներում կարելի է
միևնոյն ժամանակ ուսումնասի-
րել և ծանօթանալ մի ժողովրդի
կուլտուրայի հետ:

Նախկին ցուցահանդեսում մենք
հրատարակեցինք Բերլինից ըս-
տացուած մի ուշադրութեան ար-
ժանի տեղեկութիւն: Մեր հայ-
րենակից պ. Բագրատ Խալա-
թեան մտադիր է Բերլինում
բանալ հայոց ցուցահանդես եւ-
րոպացիներին ծանօթացնելու հա-
յոց գեղարուեստի, ձեռագոր-
ծի, արդիւնաբերութեան, գիւ-
ղատնտեսութեան, մամուլի հետ և
այլն, ասել է՝ հայոց կուլտուրայի
հետ:

Կառավարել (управление) եկեղեցական
եկամութեանը, յաճախել (хождение) պաշ-
տօնական վայրերը եկեղեցու վերաբե-
րելու հարցերի դէպքերում, կառուցանել
և նորոգել եկեղեցական շէնքերը, քե-
հով տալ այն և կատարել ամեն նման
տեսակ գործողութիւններ. նա առհաստ-
ակ գործում է իւր ժողովի հաւատար-
մատար ներկայացուցիչ, սակայն ծան-
րալիւ դէպքերում նա ունի իրաւունք
(въ правѣ) պահանջել ժողովի առաջին
հաւատարմութիւնը: Ստանալով այդ ա-
ռանձին հաւատարմութիւնը երեցփոխը
հաւատարմութիւնը չեղտուած հարցերին
վերաբերելու ամեն ինչ սղատ է որ և է
պատասխանատուութիւնը ժողովի առաջ
(յօդ. 1229): Երեցփոխը պարտաւոր է
ամեն տարուայ վերջը հաշիւ տալ իւր
ընտրողներին—ծուխին և թեմական ա-
տենային—կոնսիստորիային (յօդ. 1132):
Հայ հոգեւորական ոչ կուսակցական կազմը,
որն ընտրուած և հաստատուած է համա-
ձայն պետական օրէնքի IX հատորի
(հրատ. 1899 թ.) 500 և 501 յօդուած-
ների, ստանում է իւր սնունդը ժողովից
(յօդ. 1146):

Սնան պետական օրէնքի այն յօդուած-
ները, որոնք կապում են հայ
ժողովրդին իւր եկեղեցու և քաղաք-
տնտեսների հետ: Ինչ է որակց հա-
մադրուած իմաստը: Սնան թէ ինչ.

Հայ եկեղեցին ունի հոգեւոր Պետ յան-
ձին ամենայն հայոց վեհափառ Կաթո-
ղիկոսին, որը, միաժամանակ, նախագահ
է ս. Էջմիածնի Սինոդի. թեմական ա-
ռաջնորդներ իրենց տեսանկյունիստո-
րեանքով և հոգեւոր կառավարութիւն
ներով հանդերձ, անմիջական պաշտո-
նեաներ՝ բարձրագոյն և սպասարարներ.
երեցփոխ և ժող. Դրանց ամենքն պատ-
գատ իւրաքանչեւ են հետեւել որոշ ի-
րաւունքները և պարտաւորութիւնները.

Ամենայն հայոց վեհափառ Կաթողի-
կոսը գործում է իւր հայ եկեղեցու հո-
գեւոր իրաւոր Պետ (յօդ. 1117, 1132)

Միտքը շատ զեղեցիկ է և ա-
մենայն գործակցութեան և գործ-
նական քաջալերութեան արժանի:
Ինչքան էլ որ աղմուկներ հա-
նեցին, այնուամենայնիւ պէտք է
խոստովանել, որ հայերին իբրեւ
ժողովուրդ ոչ մի օտար ազգ չի
ճանաչում և հայ ժողովուրդն ինչ-
պէս ուսմանը, նոյնպէս և եւ-
րոպական միւս ազգերին անծա-
նօթ է: Հայերին ճանաչում են
իբրեւ հեթանոսների, իբրեւ վայրի-
ւորների, իբրեւ ասիական հրէանե-
րի, որոնք բացի փող վաստա-
կելուց ուրիշ ոչ մի բանի ընդու-
նակ չեն:

Հատ քիչներն են, որոնք քիչ
շատ ճանաչում են հայերին, և
զրանց մեծագոյն մասն էլ թիւր
և սխալ զգալով որ ունի հայոց
մասին:

Անտարակոյս կուլտուրական մի
ցուցահանդես, որքան էլ որ աղ-
քատ և անշուք լինէր, կարող էր
ծանօթացնել հայոց անցեալի և
ներկայի հետ, ինչպէս որ կայ
հայր իւր առաւելութիւններով և
պակասութիւններով:

Եւրոպական կիմանար, որ հայերը

հեթանոսներ չեն, որ հայերն ու-
նեն իրենց կուլտուրան, որ հա-
յերի մեծագոյն մասն երկրագործ,
աշխատաւոր և խաղաղասէր ժո-
ղովուրդ է, որ հայ ժողովուրդն
հաւատարիմ, խաղաղասէր և իւր
հաշիւ աշխատանքով ապրող ժո-
ղովուրդ է, որ հայ ժողովուրդն
ունի իւր գրականութիւնը, իւր
երգը, իւր մամուլը, որ հայ ժո-
ղովուրդը քաղաքակրթութեամբ հա-
կումն ունի և մեծ եռանդ հետե-
ւելու եւրոպական լուսամիտ քա-
ղաքակրթութեան, հետեւաբար և
հայ ժողովուրդն, ինչ երկրում որ
ապրում է, այդ երկրի զարգաց-
ման կարևոր ֆակտոր է լինում:

Հայոց կուլտուրայի ցուցահան-
դեսի միտքը գովելով, պիտի
ասենք, որ այդ գործը որքան
զեղեցիկ գործ է, այնքան էլ
հեշտ չէ զրա իրագործումը:

Այդ տեսակ մի, թէկուզ փոքր
չափով, ցուցահանդես սարքելու
համար անհրաժեշտ են փող,
հմտութիւն, եռանդ, Իսկ զրա
համար հարկաւոր է ժամանակ:

Պետական օրէնքի և ոչ մի յօդուա-
ծով իւրաքանչեւ չէ ծուխին իրաւունք
խառնուել եկեղեցու վարչական և այլ
գործերին, բացի կաթողիկոս (յօդ. 1118,
1120), եկեղեցու երեցփոխ (յօդ. 1227)
և ոչ-կուսակցական հոգեւորական կազմը
(IX հատ., հրատ. 1899 թ., յօդ. 500)
ընտրելուց և տարուայ վերջը երեցփոխի
հաշիւը լսելուց (յօդ. 1232): Օրէնքի ի-
մաստը պարզ է: Երեցփոխը չունի իրա-
ւունք հրաժարուելու կատարել պետա-
կան օրէնքի XI հատ. I մաս. (հրատ.
1896 թ.) յօդ. 1229-ում չեղտուած—նա
պարտաւոր է (յօդ. 1229) կատարել
այդ ամենը. ապա նա չունի իրա-
ւունք գործելու ինքնաբերաբար կամ իւր
նախազգով, այլ ունի պարտաւորութիւն
միշտ և համուրբ ընթանալու համա-
ձայն ծուխի ցանկութեանը—նախազգով,
—ծուխի, որն իւրաքանչեւ է միայն և եթ-
ցանկութիւններ արտայայտելու և նախա-
զգծել յօրինելու—և ոչ երբէք այն ի
կատար ածելու—իրաւունքը: Երեցփոխը
միշտ և համուրբ պիտի հանդիսանայ իւր
կեղեցու ծուխի ցանկութիւններին—նա-
խազգով, սակայն, այդ ցանկութիւննե-
րը—նախազգով իրագործելու, միշտ և
համուրբ պիտի ղեկավարուի ծուխի և
եթ հոգեւոր իշխանութեան հրահանգնե-
րով (յօդ. 1222, 1232): Ծուխի կամը
զգալի և պարտաւորեցուցիչ պիտի լինի
երեցփոխի համար (յօդ. 1222, 1232) և
ոչ երբէք հոգեւոր իշխանութեան համար
(յօդ. 1222, 1232): Պետական օրէնքի
և ոչ մի յօդուածի ոչ մի կէտում ա-
տուած չէ, որ երեցփոխն անկախ է հո-
գեւոր իշխանութիւնից, մինչդեռ նոյն
օրէնքում պարզապէս չեղտուած է, որ
թեմական առաջնորդը իրաւատար ղե-
կավար (попечитель начальства) է իրեն
յանձնուած թեմի ունեւարով պատասխա-
նատութիւն միայն քաղաքական և հո-
գեւոր բարձրագոյն իշխանութեան առաջ
(յօդ. 1170, 1222): Վերջապէս, յայտնի
է, որ երեցփոխը, եթէ զգալի կերպով

ԱՐԲՐՈՒՄՆ ԶՐԱՄԱՆ

«Օրենսդր. ժող.»-ի մէջ տպագրուած է հետեւեալ Քաղաքացիական հրամանը կառավարելու նախնի տնտեսւն.

Վերջին ժամանակս Պալատայի և Խաղաղութան նախնիներին մի քանի տեղեւորում հղած անկարգութիւններին ժամանակ զերեւոյցները մի շարք յարձակումներ կ'ընեն հարեան ազատականներին վրայ և բաւականաչափ վնասներ պատճառեցին: Այդ վնասները պատճառեցին նախնիները զինելով ոչ թէ միայն այն անձերին վրայ, որոնք անմիջապէս յանցաւոր են ինչեւի ոճրալի գործողութիւններին համար, այլ և գիւղական այն հասարակութիւններին վրայ, որոնք իրենց ոճրալի անտարբերութեամբ նպաստել են անկարգութիւններին զարգացմանը, Մենք հրամայում ենք.

1) Բաց թողնել պետական գանձարանից սոյն 1902 թ. արաւակաբար ծախսերի նախահաշիւից դուրս 800 հազար ռուբլիի վարձատրութիւն Կոնստանտինոպոլի, Պալատայի, Վալիկովսկի և Բազմատարութիւնի գումարները վնասուած հողատէրերին այն վնասներին համար, որ անմիջապէս պատճառել են նշանց ինչեւի անկարգութիւնները. 2) այդ վնասները հաշուելու և վնասաւանդներին վարձատրելու գործը յանձնել մի առանձին ժամանակաւոր յանձնաժողովի, որ պիտի կազմուի Պալատայի և Խաղաղութան նախնիներին յանձնարարութեամբ, նախնիական ազնուականութեան պարագայներին և տեղական ֆինանսական ու գիւղական գործերի կառավարութեան ուղիղ պաշտօնատար անձերի մասնակցութեամբ. 3) ներքին գործերի և ֆինանսների մինիստրներին է թողնուում, որ նրանք, փոխադարձ համաձայնութեամբ, որոշեն ինչեւի յանձնաժողովներ կազմու և պարտաւորութեան կարգը և իրենց որոշումները ներկայացնեն:

աւելացնում է եկեղեցական գումարները և կամ վարում է իւր պաշտօնն արքեպիսկոպոսի տարի լիակատար բաւարարութիւն պատճառով իւր իշխանութեանը (къ соврежнему управлению своего епархіальства), ստանում է իրաւունք ներկայացնելու պարզելի ընդունուած կարգով (յօդ. 1233)։—Արդ, ծագում է հարց. պետական օրէնքի մը յօդուածում ծուխն իսկօրէն անուանուած է «իշխանութիւն»-на чальства, կամ ո՞ր յօդուածին կ'ընդկարգուի է երգականքն ծուխի «իշխանութիւն»-на чальства լինելը, և, սրա զինք, չէ որ նոյն պետական օրէնքն է, որ իւր երկու յօդուածներում (յօդ. 1170, 1202) թեմական առաջնորդներին որոշակի անուանում է «подные чальщики» — լիակատար ղեկավարութիւն, չէ որ ցայսօր հոգեւոր իշխանութիւնն է եղել երկնքիներին իւր իրեն «ստորադրեալ» պաշտօնաններին կարգելի ներկայացնողը...

Այդ այդպէս լինելով Թիֆլիսի վիճակային ատեանն յիշաւ ունէր օրինական իրաւունք պնդելու, որ «Положение»-ի հիման վրայ ծուխն իրաւունք չունի խառնուել եկեղեցու տնտեսական-վարչական գործերի մէջ և թէ երկնքիներ, կոնստանտինոպոլի ստորադրեալ պաշտօնեայ լինելով, պարտաւոր է ղեկավարուել միայն նրա տուած հրահանգներով, և ոչ թէ ծուխի վճիռներով։ Եւ այդ է պետական օրէնքի թիւղբութիւնը և ոչ հոգեւոր իշխանութեան աշխատելը ժողովրդին հետո պահել եկեղեցու տնտեսական-վարչական կառավարութիւնից և այդ վերջինն իւր ձեռքում կեդրոնացնելու։ Որ «երկնքիներն իրենց գործավարութեան ծրագրերը և լիազօրութիւնը ստանան միայն վիճակային ատեանից» — այդ պահանջը դնում է ինքը պետական օրէնքը և ոչ «անսահմ կամայականութեան և անձնական հաշիւներին իշխանութիւնը»...

Գ. յօդուածագիրը հակաճառում է.

նեն Մեր վաւերացմանը մինիստրներին մասնաժողովի միջոցով. և 4) առաջին կէտում իշխուած գումարը պետական գանձարանին վերադարձնելու համար գիւղական այն հասարակութիւններին և գիւղերին վրայ, որոնց գիւղացիները մասնակցել էին անկարգութիւններին, սահմանել եղած տուրքերին լրացուցիչ տուրք, այն պայմանով, որ այդ տուրքի տարեկան քանակը և հաւաքման ժամանակամիջոցն ամեն մի գիւղական հասարակութեան և գիւղի համար որոշուի վերոյիշեալ 2 կէտի մէջ ցոյց տրուած կարգով և այդ տուրքի հաւաքումը, միւս տուրքերի հետ միասին, սկսուի ոչ ուշ այս տարուայ երկրորդ կէսից։ Կառավարել սենատը չպիտի յապաղի սոյն հրամանը կատարելու համար հարկաւոր կարգադրութիւնն անելու։

Իսկական վրայ հարին Կոնստանտինոպոլի և Վալիկովսկի և Բազմատարութեան նախնիներին տուրքը պետք է։ «Երկուսն»

ԵՐԱՆԻՎԱՆ

«Նովոյէ Օր.» հաղորդում է, որ Նորին Կայսերական Խորհրդի Մեծ Իշխան Նիկոլայ Միխայլովիչը և Կոնստանտին Կառավարչապետ գեներալ-իշխան Գ. Մ. Գալիցինը մի-մի հարկաւորական ըստ իրեն նոյնի վրայ պատմասիրական ընկերութեան օգտին։

— Ախալցխայի վիճակի յաջորդութիւնը, որ մինչև վերջերս թափուր էր մընացել, ներկայումս յանձնուած է բարձր. Բարգին վարչապետին։ Հայր սուրբ արդէն ուղեւորուց իւր պաշտօնատեղին։

— Սոչիից «Նովո Օր.»-ին հաղորդում են, որ մայիսի 12 ին հայաքանակ ևս գիւղում սպանուած է տեղւոյն. ծխաւէրը Նիկոլայ Երան. Գետրոսեանը հետեւալ պարագաներում։ Յիշալ օրը, երկկոյտան ժամը մօտ 6-ին, քահանայ գիւղացիներից մէկին հետ անցնում էր գիւղով և երբ մօտեցաւ անտառին, ծառերի ետեւ-

«Ընդունելը, որ կոնստանտինոպոլի աստուծոյ ճիշդ է. բայց ինչու ինքը օրէնսդրել երկնքիներին ճանաչում է իրեն ծուխի ներկայացուցիչ և հաւատարմատար, որ գործում է ծուխի անունից և նրա տուած լիազօրութեան համաձայն. ինչու առանձին յօդուածներում որոշուած են ծուխի և երկնքիներին փոխադարձ յարաբերութիւնները, երկնքի փոխի պատմասիրականութիւնը ծուխի առաջ, ծանրալիքը դէպքերում ծխականների ընդհանուր ժողովից առանձին հաւատարմագիր ստանալու անհրաժեշտութիւնը, իւրաքանչիւր տարի ծուխին հաշիւ տալու պարտաւորութիւնը և այլն։ Ուրտղ է առաւել, որ երկնքիներ կոնստանտինոպոլի ստորադրեալն է և պարտաւոր է ծուխից ընդունելու անկախ կատարել հոգեւոր իշխանութեան հրահանգները, այն ժամանակ ինչ նշանակութիւն ունի երկնքիներին ընտրուելը ժողովրդից, ծուխի հաւատարմատար կառուելը, ծուխի գործավարութեան հաւատարմագիր ստանալը, ծուխին իւրաքանչիւր տարի հաշիւ տալը և այլն։

Պատասխանում են.

ա) Օրէնսդրել ճանաչելով երկնքիներին ներկայացուցիչ և հաւատարմատար ծուխի—գրանցում eo ipso դեռ չի իւրացնում նրան իրաւունք իրագործել ծուխի ցանկութիւնները-նախագիծերը «բոլորովին անկախ» հոգեւոր իշխանութիւնից։ Այլապէս, ինչու օրէնսդրել անուանում է թեմական առաջնորդներին «подные чальщики» — լիակատար ղեկավարներ» (յօդ. 1170, 1222)։ 25-րդ զբաղով օրէնսդրել կամեցել է պարզել, որ երկնքիներ յիշալի ներկայացուցիչ-հաւատարմատար է ծուխի կողմից հոգեւոր իշխանութեան առաջ և ոչ երբէք հրամանատար առաջին կողմից վերջինի.

բ) Որովհետև հաւատարմատարի և ներկայացուցչի կամ հաւատարմատարի «փոխադարձ յարաբերութիւնները», հաւատարմատարի պատմասիրականութիւնը

իւր յանկարծ հրացան պայթեց, և քահանայ վար ընկու գնդակահար ու տեղընուեցրել սեռաւ. գնդակը դիպել էր ճակատին։ Գալիցին է, որ քահանայ գիւղի բնակիչներից ոմանց վրիժառութեան գոհն է։

— Գանձակի գաւառի ստանկանական երկրորդ մասում մեծ քանակութեամբ մօրեխ է երկնքել, որը ջնջելու համար միջոցներ են ձեռք առնուած։

— Գետալիկոսի քաղաքային ինքնապաշտպանութիւնը օրոշել է թոյլտուութիւն ինքրեն ամառուայ սեզոնին ինչեւի քաղաքը գնացող իւրաքանչիւր անձից քաղաքի օգտին առնուող տուրքը մի քանի քաղաքացիներու մինչև 3 րուբլի և երեք հոգուց բաղկացած իւրաքանչիւր ընտանիքից առնուող տուրքը—մինչև 5 րուբլի։

— Գանձակից «Գաւ.»-ին հաղորդում են, որ մայիսի 14-ին գաւառապետ Մե լիշով փոխադարձ հրացանաձգութեան ժամանակ սպանել է տաժանակիր աշխատանքներից փախած Իբրահիմ Սոդաւազակին, որը դատապարտուած էր պրիսոնալ ձկանի խաւանում համար։

— Իսթանբուլում այս օրերս սպանուած է տեղական տղայից գիմնադիւնի ֆրանսիէն լեզուի ուսուցչուհի Կիլի. Արեւիկի նոյն գիմնադիւնի երկրորդ դասատան աշակերտ Գալիսաձէի ձեռքով։ Այդ մասին թերթերը հաղորդում են հետեւեալը։ Սալիսի 16 ին, տղարական դասատուութեան ժամանակ, տիկ. Արեւիկին դաս է հարցնում Գալիսաձէին. որը ֆրանսիէնից միշտ երկու է եղել ստանալին։ «Դուք դարձեալ պիտի երկու դէպք ինձ» — հարցնում է Գալիսաձէն ուսուցչուհուն։ — «Դասը որ չիմանաք, կըլլեն» — պատասխանում է ուսուցչուհին։ — «Այն ժամանակ ես ձեզ կըլլայայնեմ»։ — «Զեր յանդիւնութեան համար ես ձեզ միտուր կըլլեմ»։ Հէնց որ ուսուցչուհին ասում է այս խօսքերը, Գալիսաձէն հանում է թիւղբութիւն և երկու-

— մի ընդհանուր օրէնք է ամեն գործում և համարելը.

գ) Իսկ «Երան» է ասուած, որ երկնքիներ կոնստանտինոպոլի ստորադրեալն է և պարտաւոր չէ «ծուխից բոլորովին անկախ կատարել հոգեւոր իշխանութեան հրահանգները»։

դ) Ունի այն «նշանակութիւնը, որ հոգեւոր իշխանութիւնը և ատեանները գործ կուենան մի և ոչ հարի. քաղաք-հաղաւոր անձնաւորութիւններին հետ, ապա որ այդ մի անձնաւորութիւնը լինում է օրինական ներկայացուցիչ որոշ անհատներին, որ ծուխը տեղեկ լինի իւր հաւատարմատարը միջառն է ներկայացնել իւր ցանկութիւնները հոգեւոր իշխանութեան և ատեաններին և դրանիս տեղեկութեամբ է աշխատել համարել-արարմագիւլ այդ պաշտօնական մարմիններն յօգուտ ծուխի ցանկութիւններին և այլն, և, ի զէպ երկնքիներ ճշտապահութեան, ազնուութեան և ընդունակութեան, թերեւս կըրկին և կըրկին տալ նրան նոյն հաւատարմատարութիւնը — ներկայացուցչութիւնը (յօդ. 1227)։

Հնան «VIII բաժ. III գլ. XI տ. I ս. պատ. օրէնքի raison d'être» իմաստը. երկու խօսք ևս.

Գետական օրէնքը, համարելը հաստատ մնալով նախորդանալից եկեղեցու ի վարուց անտի գոյութիւն ունեցող սովորութիւններին, կարգերին և որոշումներին, տալիս է մեղ որոշ հիմունքներ սերտ կապերով կապուել-միասնալ մեղ եկեղեցու և նրա ներկայացուցիչների հետ. նա նոյն իսկ առանձին յօդուածներում շեշտում է Հայաստանայց եկեղեցու հնուց գոյութիւն ունեցող որոշումների գործութիւնն այսօր (յօդ. 1111 և 1232). — իսկ մեր միջին դար ևս զայն մի-մի անհատներ, որոնց մշտնապատ իմացակամութիւնը թիւղբութեամբ է ծափահարել «վերջին ժամանակ»-ը նկատուող այն «մի քանի ծխա-

հարուած է տալիս նրա կողքին և փորին. ուղուս է երբորը հարուածն էլ տալ, բայց ընկերներից մէկը վրայ է ընկնում և ձեռքից դանակը խլում։ Տիկ. Արեւիկին արինստ թախա տանում են հիւանդանոց, որտեղ և նա մնում է սարսափի տանջանքների մէջ, Գալիսաձէն 18 տարեկան է. նա բանտարկուած է։

— «Երան. հեռ. գործ»-ը հաղորդում է. «Մայիսի 12-ին, երկկոյտան ժամը 9-ին, Գիւնում, առեւտրական ժողովարանի այգու մօտքի առաջ, հասարակութեան ներկայութեամբ, պաշտօնաթիւղ գեներալ-լէյտնանտ Վլայի վրայ, որը գտնւում էր իւր աղջկայ հետ, անսպասելի կերպով յարձակուեց Կոնստանտինոպոլի քաղաքի բնակիչ 19 տարեկան մի տղայ, ատաղձագործ Նիկիտա 25 կեղծա անունով, որը բռնուցրով մի հարուած տուեց գեներալին կրծքին, վրայ գլուխը նշան և ուղուս էր դանակով վրաւորել նրան։ Գեներալին շինելը, սիրտուկն ու շապիկը կտրուեց, Եանցաւոր բռնուած է պատճառը պարզուած չէ. ոչ մի գործ չի ունեցել նա գեներալին հետ և չէր ճանաչում նրան։

— Որովհետև նորեւս Թիֆլիսում բացուած քաղաքային մօի խանութը չի կարողանում գտնուել առաջ քաշու գիւղերին, քաղաքային վարչութիւնը օրոշել է այժմէն իսկ պատրաստութիւններ տեսնել մի խանութ ևս բանալու քաղաքի ուղիղ մասում։

— Քաղաքային գործերի նահանգական ատեանը հաստատել է Թիֆլիսի քաղաքային խորհրդի որոշումը հանգուցեալ Ն. Ե. Զոբայրի անուն արքատանոց հիմնելու մասին։

ՄԵԶ ԳՐՈՒՄ ԵՆ

ԲԱԳՈՒՆԻՑ. — Մայիսի 15-ին մեծ շքով կատարուեց սինոդի անհամ նորոգ հանգուցեալ Բագրատ վարդապետ թաւաքանի թաղում. Վեհ. Գաթրոյիկոսի

կան համայնքների գովելի (!) ձգտմանը խորտակել այն կապաւըները, որոնք այսքան ժամանակ ծուխը պահում էին կաշկանդուած (!), թողնելով ասպարէլը գործելու անընդունակ դասակարգին — մեր հոգեւորականութեան, և այն, որ ըրովհետև այդ «ձգտում»-ն այդպիսով «բարեխղճ» հանգամանքներում կարող է ստեղծել գործունէութեան փայլուն (!) շրջան...

«Փայլուն շրջան»-ը պիտի ստեղծուի հայ եկեղեցու հովիւներին և հօտի միջև ցայսօր գոյութիւն ունեցող կապերի աւերակները վրայ...

Որպիսի «անընդունակութիւն» ըմբռնել «գործելու ասպարէլը». օրպիսի մեշտապատ իմացակամութիւն... 25-րդ մեր այդ «անընդունակութիւն» ով, մեր այդ մշտնապատ լիազանքութիւնով իսկ շեշտակի հրապարակ է բացում այն ամենի առաջ, որ օյնջեցնում է մեղ մեր կեանքի ախար իրականութիւնը, որ անթափանցելի խաւերի մէջ տղիւտութիւնը և անբարոյականութիւնը ձեռք ձեռքի տուած անբեր զօրծ են կատարում...

Ուշագրււ է հետեւեալ մանրամասնութիւն ևս.

Գետական օրէնքն ընդունում է բոլոր հայ եկեղեցիներն իր մի միութիւն-ամբողջութիւն (յօդ. 1212, 1213), այդ ամբողջութեանը սեպտակեացնելով մասնաւոր եկեղեցիներին և շարժական, և անշարժ կալը, գործը, գրքեր, և այլն, լիցւելով պետական օրէնքը կրկնակի շեշտում է Հայաստանայց եկեղեցու իր ամբողջութեան հոգեւոր Գետի և սրա ներկայացուցիչներին իրաւունքները և սուհաւարակ, և մասնաւորապէս։

Ահա մի հանգամանք ևս, որով կըրկուակի բացատրուած է հայ եկեղեցու ծուխի եւ սրա ներկայացուցիչ-հաւատարմատար երկնքիներն ունեց կարծեալ «իրաւունք»-ը. անհ մի հանգամանք, որը լրիւ պարզում է ո-

կարգադրութեամբ, Ուսանիա եպիսկոպոսն եկել էր հանգուցեալի օծման կարգը կատարելու համար նորին Ս. Օծութեան հրամանով հանգուցեալ վարդապետի մարմինն ամփոփուեց եկեղեցու բակում հարաւային պատի մօտ։ Հանգուցեալի դագաղի վրայ կար 13 պատի, որոնցից 5-ը թարմ ծաղիկներից։ Այդ պատիներից մի-երկուսը դրուած էին Ալեքսանդրապոլի յարգողների կողմից, մէկը — Բալախանու երիտասարդներից, մէկը — հանգուցեալի եղբոր և ազգականների կողմից, իսկ մնացեալը — Գանձակից եկել էր և Եփրեմ վարդապետը։ Նորին սրբազնութիւնը, որ պատարագիչ էր այդ օրը, հանգուցեալ վարդապետի օծման կարգը կատարելուց յետոյ բարոզ խօսեց։ Թաղման ժամանակ լուսանկարեցին հանգուցեալին։ Դամբանականներ խօսեցին եղիչ վարդ. Մուրադեան, Ս. Տէր Աւետիսեան և Գ. Սաղաթիկեան։

ԱՐՄԵՆԻՐԻՑ. — Մայիսի 14-ին Կոնստանտինոպոլի իշխանաւորներ և ժողովրդի խումն բազմութեան ներկայութեամբ կատարուեց ջրմուղու հիմնարկութեան հանդէսը։ Հայ և ռուս հազարականութիւնը մասնաւոր կատարեցին։

ԳԱՆՁԱԿԻՑ. — Մայիսի 14-ին ձեռքաւարուեցին խաչակապի երկու հայեր, որոնց վրայ վարուց կատարուած էր քաղաքային խորհրդի որոշումը դրանք են դատարկում։ Յիշալ երկու անձերը մեծ դժուարութեամբ ձեռքաւարուեցին պրիսոնալ օգնական Վիշնովսկու ձեռքով հէնց այն ժամանակ, երբ փորձում էին բանալ քաղաքի բնակիչներից Մակար Հայաքանցի տան դուռը։ Այս շարագործները երկուսն էլ նախկին աքսորականներ էին և դեռ. մի տարի է որ արատարկուեց եկել են։ Այդ մի տարուայ ընթացքում նրանք բացառապէս գոյութեամբ են զբաղուելու եկել։

մանց «անընդունակութիւններ»-ը ըմբռնել պետական օրէնքի «raison d'être», ոգին, եր նրանք պնդում են. «երկնքիներ իրաւունք չունի առանց ծուխի գիտութեան և հաւանութեան կատարել հոգեւոր իշխանութեան պաշտօնական ասպարէլները»։

Ո՛չ։ Գետական օրէնքը, ճանաչելով հայ եկեղեցիներն իրենց կազմով և ամեն ունեցածով իր մի ամբողջութիւնը, eo ipso — գրեալով իսկ դնում է իւր veto ն այն ամեն մասնաւոր համայնքներին, ծուխի «ձգտումներ»-ը — ցանկութիւնների «նախագծերը» վրայ, որոնք չեն արժանաւ ամբողջութեան պետի և նրա ներկայացուցիչներին, հաւանութեանը և վաւերացնելը։

Ո՛չ։ Հայաստանայց եկեղեցու իր ամբողջութեան հոգեւոր լիազօր պետի կամ սրա ներկայացուցիչ պաշտօնեաների և ատեանների «պաշտօնական ասպարէլները» չկատարող երկնքիներ պիտի ենթարկուի օրինական պատասխանատուութեան իր չկատարող իւր «պարտաւորութիւններ»-ը, իր գնացուած պետական (օրէնքի XI հոտ., I մաս., հրատ. 1896 թ., յօդ. 1229) առաջ։

Այդ և միմայն այդ պետական օրէնքի «անվիճելի» «raison d'être»-ը, թիւղբութիւնը։

Ի վերջոյ։ Բն է որքան շողորթեցնեք ամբողջ, երբեմն պատմական, բնաւորական, պատմական, և այլն։ Ժամանակ է անաւայն պարտաւանաւորութեամբ խոսարհուել այն թեզը առաջ, որ իրեն հօտից է կախուած, ճանաչելով և յարգելով հոգեւոր իշխանութեան իրաւունքները, սիրտ, միջոց և լիաբարութեան տու դոյն այդ հոգեւոր իշխանութիւնը ընդլայնելու իւր դոյն այդ հօտին վերաբերեալ ունեցած բարոյական պարտաւորութիւնների շրջանը։

Բժ. Սիմէոն Եան-Սաղաթեան

